

Pwnc: Cyfrifoldeb byd-eang, natur a dyfodol cyffredin Cymru

Annwyl Ddirprwy Brif Weinidog,

Mae Cymru wedi hen ddeall rhywbeth sylfaenol: bod ein llesiant wedi'i glymu wrth lesiant ein gilydd, ac nad yw gofal, tegwch a chyfrifoldeb yn dod i ben wrth ein ffiniau.

O Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol i ddod y Genedl Masnach Deg gyntaf yn y byd, mae Cymru wedi dangos y gall hyd yn oed gwlad fach arwain gyda gwerthoedd — nid fel delfryd haniaethol, ond fel ffordd ymarferol o adeiladu dyfodol mwy diogel a thecach. Mae'r dreftadaeth honno'n hollbwysig ar adeg o ansicrwydd byd-eang cynyddol.

Mae [asesiad](#) diogelwch cenedlaethol diweddar gan Lywodraeth y DU yn dod â brys newydd i'r sgwrs hon. Mae'n dangos nad yw colli bioamrywiaeth fyd-eang a chwymp ecosystemau bellach yn bryderon amgylcheddol pell, ond yn risgiau uniongyrchol i fywydau a bywoliaeth pobl yma yng Nghymru ac ar draws y DU.

Mae'r adroddiad yn glir bod yr elfennau sy'n achosi dirywiad mewn ecosystemau yn agosáu at drothwyon hysbys ar gyfer cwmp na ellir ei wyrddio. Er enghraifft, mae gwyddonwyr yn rhybuddio y gallai fforest law yr Amason gyrraedd pwynt tyngedfennol pe bai 20–25% o ddatfforestio yn digwydd, o'i gyfuno â thymheredd sy'n codi a thanau coedwig. Mae eisoes tua 17%. Mae ecosystemau critigol sy'n rheoleiddio'r hinsawdd fyd-eang, cynhyrchu bwyd, cylchoedd dŵr a systemau tywydd — gan gynnwys yr Amason, Basn y Congo, fforestydd gogleddol, yr Himalaia a riffiau cwrel a mangrofau De-ddwyrain Asia — wedi'u nodi fel rhai arbennig o arwyddocaol i ddiogelwch cenedlaethol y DU.

Byddai dirywiad difrifol neu gwmp yn y systemau hyn yn debygol iawn o arwain at ansicrwydd dŵr, gostyngiad sylweddol yn nghynnyrch y cnydau, lleihad byd-eang mewn tir â, cwmp mewn pysgodfeydd, rhyddhau storffeydd enfawr o garbon, tarfu ar batrymau tywydd a chynnydd yn y risg o filheintiau. Ni fyddai'r canlyniadau'n aros yn y pellter. Byddent yn llywio prisiau bwyd, cadwyni cyflenwi a sefydlogrwydd economaidd yma yng Nghymru.

Mae'r asesiad ymhellach yn cydnabod, heb gynydd sylweddol yng ngwytnwch system fwyd a chadwyni cyflenwi'r DU, ei bod yn annhebygol y byddai'r DU yn gallu cynnal diogelwch bwyd pe bai cwmp mewn ecosystemau yn sbarduno cystadleuaeth geowleidyddiaeth am fwyd. Mae'r DU yn dibynnu ar fewnforion am gyfran o fwyd a gwrtaith, ac ni all gynhyrchu digon o fwyd ar hyn o bryd i fwydo ei phoblogaeth yn seiliedig ar ddeietau cyffredol. Y gwledydd sydd yn y sefyllfa orau i addasu yw'r rhai sy'n buddsoddi mewn amddiffyn ac adfer ecosystemau, ochr yn ochr â systemau bwyd gwydn ac effeithlon.

Yn hanfodol, mae'r adroddiad hefyd yn cydnabod bod defnydd o adnoddau mewn gwledydd fel y DU yn cyfrannu at y golled hon — trwy'r bwyd rydyn ni'n ei fwyta, y nwyddau rydyn ni'n eu prynu a'r systemau rydyn ni'n parhau i ddibynnu arnyn nhw. Nid mater o feio yw hyn. Mae'n fater o gydnabod cysylltiad a chyfrifoldeb cyffredin.

Mae'r cysylltiad hwnnw i'w weld yng Nghymru.

Mae [Adroddiad](#) Cyflwr Adnoddau Naturiol (SoNaRR 2025) yn dangos pe bai pawb yn byw fel y mae pobl yng Nghymru yn ei wneud, byddai arnom angen 2.08 o blanedau'r Ddaear i gynnal y lefel honno o ddefnyddio adnoddau. Mae llawer o'r effaith hon wedi'i hymgorffori mewn cadwyni cyflenwi byd-eang ac mae'n digwydd ymhell y tu hwnt i'n ffiniau.

Mae ein system fwyd ac amaethyddol yn darparu un enghraifft. Defnyddir soia a dyfir ym Mrasil, yn aml ar dir sydd wedi'i ddatfforestio, yn helaeth i fwydo da byw yng Nghymru. Mae'r galw byd-eang am soia, cig eidion ac olew palmwydd yn parhau i ysgogi datfforestio trofannol, colli bioamrywiaeth a chynnydd mewn allyriadau dramor. Ac eto, nid yw'r effeithiau hyn yn aros dramor. Mae soia protein-uchel a ddefnyddir mewn porthiant anifeiliaid yn dod yn dail ffosfforws-uchel pan fydd yn cael ei wasgaru ar y tir, gan gyfrannu at lygredd afonydd sy'n niweidio bywyd gwyllt ac yn peryglu iechyd pobl. Ar yr un pryd, mae datfforestio trofannol yn cyflymu newid hinsawdd — ffactor allweddol sy'n achosi dirywiad mewn bioamrywiaeth, llifogydd a sychder yma yng Nghymru.

Ni allwn feithrin Cymru wydn ar wahân i'r byd ehangach.

Cymru wedi'i gwreiddio mewn gofal, yn lleol ac yn fyd-eang

Mae cryfder Cymru yn gorwedd yn ei hymdeimlad dwfn o gymuned a thegwch. Gwyddom fod gofalu am ein gilydd yn golygu meddwl y tu hwnt i'r hyn sy'n agos ac yn lleol, a bod diogelwch hirdymor yn dod o atal, nid o ymateb.

Mae'r un egwyddor yn berthnasol i'r hinsawdd a natur. Nid yn unig y mae diogelu ecosystemau yn fyd-eang yn weithred o undod â chymunedau ar reng flaen yr argyfwng hinsawdd, mae hefyd yn fuddsoddiad ymarferol yn niogelwch, gwytnwch bwyd a sefydlogrwydd economaidd Cymru ei hun yn y dyfodol.

Ar yr un pryd, gwyddom fod natur o dan bwysau yma yng Nghymru. Mae Adroddiad Cyflwr Adnoddau Naturiol gan Gyfoeth Naturiol Cymru yn dangos graddfa'r her sy'n wynebu ein hafonydd, ein priddoedd, ein bywyd gwyllt a'n tirweddau. Mae hyn yn ei gwneud yn bwysicach fyth bod ymdrechion i adfer natur gartref yn cyd-fynd â chyfrifoldeb am effeithiau'r hyn rydym yn ei ddefnyddio o fannau eraill.

Ni allwn feithrin Cymru wydn ar wahân i'r byd ehangach.

Wrth i ni edrych tuag at dymor nesaf y Senedd, mae cyfle gwirioneddol i adeiladu ar draddodiad balch Cymru o arwain, trwy osod cyfrifoldeb byd-eang, undod a thrawsnewid cyfiawnder wrth wraidd polisi hinsawdd, natur a gwledig. Er bod gwaith mesur ôl troed wedi dechrau, gan gynnwys dadansoddiad a

gomisiynwyd trwy'r Cyd-bwyllgor Cadwraeth Natur (Adroddiad [JNCC](#) 2023), mae'n rhaid i'r gwaith mesur gael ei ddilyn nawr gan gamau gweithredu, gyda thargedau, llinellau amser ac atebolrwydd clir.

Mae hyn yn golygu:

- Datblygu a chyhoeddi strategaeth gynhwysfawr i leihau ôl-troed ecolegol byd-eang Cymru, gan adeiladu ar waith mesur presennol gyda thargedau a mecanweithiau cyflenwi clir.
- Ymgorffori caffael cyhoeddus sy'n gyfrifol yn fyd-eang ar draws y llywodraeth, gan sicrhau bod cadwyni cyflenwi yn rhydd o ddatfforestio ac yn cyd-fynd ag ymrwymadau hinsawdd a bioamrywiaeth.
- Cefnogi systemau bwyd, ffermio a defnydd tir sy'n lleihau'r ddibyniaeth ar borthiant wedi'i fewnforio sy'n gysylltiedig â datfforestio ac sy'n cryfhau gwytnwch domestig.
- Ymgysylltu â Llywodraeth y DU i gyflwyno is-ddisgyblaeth ar frys o dan Ddeddf yr Amgylchedd 2021 i gryfhau gofynion diwydrwydd dyladwy ar gyfer nwyddau sy'n gysylltiedig â datfforestio.
- Sefyll ochr yn ochr â chymunedau dramor sy'n amddiffyn ecosystemau critigol ac yn adeiladu gwytnwch.

Mae'r asesiad diogelwch cenedlaethol yn glir: mae gwledydd sy'n buddsoddi mewn amddiffyn ecosystemau a chadwyni cyflenwi gwydn yn well eu byd ar gyfer y dyfodol. Mae gan Gymru'r gwerthoedd, y profiad a'r gefnogaeth gyhoeddus i fod yn eu plith.

Dychmygwch Gymru sy'n parhau i arwain, nid trwy faint na grym, ond trwy ofal, tegwch a rhagloriaeth. Cymru y gall cenedlaethau'r dyfodol edrych yn ôl arni gyda balchder, gan wybod ein bod wedi dewis cyfrifoldeb a phosibilrwydd gyda'i gilydd.

Yn gywir,

Cyfiawnder Hinsawdd Byd-eang Cymru

Mae [Cyfiawnder Hinsawdd Byd-eang Cymru](#) yn glymblaid o sefydliadau o Gymru gyda'r uchelgais i gyflymu gweithredu dros gyfiawnder hinsawdd byd-eang ac i sicrhau bod safbwyntiau a phrofiadau amrywiol yn cael eu cynnwys mewn trafodaethau, datblygiadau polisi ac ymgyrchoedd cysylltiedig. Craidd i'r grŵp, yn unol â Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol, yw sicrhau bod gweithredu hinsawdd yng Nghymru wedi'i seilio ar ddealltwriaeth ddofn o gyfrifoldeb byd-eang, gan gyfrannu'n gadarnhaol at gyfiawnder hinsawdd byd-eang.